

Юридичні науки

УДК 343.232

Сайгак Анатолій Олегович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сайгак Анатолий Олегович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Saihak Anatoliy

Student of the

Yaroslav Mudriy National Law University

**ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ТА
ЙОГО АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ
ОСОБЕННОСТИ ИНСТИТУТА УГОЛОВНЫХ ПРОСТУПКОВ И
ЕГО АКТУАЛЬНОСТЬ ДЛЯ УКРАИНЫ
FEATURES OF THE INSTITUTE OF CRIMINAL OFFENSES AND ITS
RELEVANCE FOR UKRAINE**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей інституту кримінальних проступків. Висвітлюються недоліки правової регламентації інституту проступків та пропонуються шляхи вирішення існуючих проблем. Обґрунтовується необхідність узгодження існуючого законодавства для практичної реалізації новел, які стосуються кримінальних проступків.

Ключові слова: кримінально процесуальне право, кримінальне право, кримінальний проступок.

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей института уголовных проступков. Освещаются недостатки правовой

регламентации института проступков и предлагаются пути решения существующих проблем. Обосновывается необходимость согласования существующего законодательства для практической реализации новелл, касающихся уголовных проступков.

Ключевые слова: *уголовно процессуальное право, уголовное право, уголовный проступок.*

Summary. *The article is devoted to the study of features of the Institute of Criminal Offenses. The shortcomings of the legal regulation of the institution of offenses are highlighted and the ways of solving the existing problems are suggested. The necessity of harmonization of the existing legislation for the practical implementation of novelties concerning criminal offenses is substantiated.*

Key words: *criminal procedure law, criminal law, criminal offense.*

Постановка проблеми. В Україні існує проблема значного навантаження органів досудового розслідування великою кількістю злочинів невеликої тяжкості. На мою думку, впровадження інституту кримінальних проступків зможе спростити процедуру розслідування таких правопорушень і таким чином розвантажить органи досудового слідства.

Стан дослідження. Питання інституту кримінальних проступків досліджували такі вчені як В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В.Я., Хавронюк М.І, М.М. Дмитрук, та інші.

Метою статті є аналіз новел кримінального законодавства щодо кримінальних проступків та визначення актуальності даного інституту для України.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні єдиним правовим актом, що закріплює механізм реалізації інституту кримінальних проступків, є Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року №311/2008. Згідно з

положеннями Концепції до категорії кримінальних проступків мають бути віднесені: а) окремі діяння, що за чинним КК України належать до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки; б) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю [1].

Варто зазначити, що ухвалений Верховною Радою України у 2012 році Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) одразу містив положення про кримінальні проступки, але лише з набуттям чинності Законом про кримінальні проступки термін “кримінальний проступок” буде офіційно міститися в Кримінальному кодексі України (далі – КК). У п. 7 ч. 1 ст. 3 КПК передбачено, що до законів про кримінальну відповідальність належать два закони: Кримінальний кодекс України і Закон України про кримінальні проступки [2].

Стаття 2 Кримінального кодексу України вказує на підставу притягнення особи до кримінальної відповідальності – вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом [3]. Відповідно до положень Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень” від 22.11.2018 р. № 2617-VIII (далі – Закон) перелік підстав для кримінальної відповідальності розширюється, адже до них буде належати і вчинення особою кримінального проступку.

Відповідно до положень Закону центральним поняттям у КК України буде вважатися поняття “кримінальне правопорушення”, яке поділятиметься на кримінальні проступки та злочини. Згідно статті 12 Закону кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. Кримінальним проступком є передбачене

Кримінальним кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [4].

Законом передбачається, що кримінальні проступки утворюють злочини невеликої та деякі злочини середньої тяжкості, а злочини зазначених категорій, які не відносяться до кримінальних проступків законодавець пропонує віднести до нової категорії злочинів невеликої тяжкості. Тобто законодавець фактично трансформував злочини, які мають менший ступінь суспільної небезпечності у новий різновид кримінальних правопорушень. Незважаючи на те, що кримінальні проступки мають більш м'яку санкцію порівняно із злочинами, основна їх відмінність полягає в іншому. Ця відмінність впливає із самої назви Закону – створення спрощеної процедури щодо даної категорії кримінальних правопорушень. Існуюча на сьогодні система, відповідно до якої злочини різної суспільної небезпечності розслідуються в рамках однією процедури, зазнавала критики як з боку науковців так і з боку безпосередніх суб'єктів кримінального процесу.

На практиці це об'єктивно спричинило перевантаження слідчих, насамперед Національної поліції, у підслідності яких знаходиться близько 95% усіх кримінальних проваджень (навантаження на одного слідчого часто перевищує 200–300 справ), що призводить до необґрунтованого затягування та позначається на якості розслідування вбивств, розбоїв, зґвалтувань та інших тяжких й особливо тяжких злочинів. У зв'язку з браком у слідчих практичних навичок організації та безпосереднього проведення одночасно гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, органи досудового розслідування не спроможні виконувати у повному обсязі покладені на них обов'язки. Отже, не завжди відбувається належне оперативне реагування на

вчинені кримінальні правопорушення та цілком не забезпечується реалізація завдань кримінального провадження [5, с. 8].

Розглянемо окремі новели, які регламентують процес розслідування кримінальних проступків.

Важливі нововведення містить закон щодо початку досудового розслідування відносно кримінальних проступків. Так, ч. 3 ст. 214 КПК викладається так, що "Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей" [4].

Дана норма зазнала критики як з боку Головного юридичного управління ВРУ так і науковців, оскільки запропоновані в цій частині зміни встановлюють нерівні можливості при здійсненні досудового розслідування кримінальних проступків та злочинів і створюють передумови для можливих зловживань. [6, 7 с. 140] Адже, стосовно злочинів залишаються чинними вимоги частини третьої статті 214 КПК про те, що здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом [2]. А тому є небезпідставні побоювання що слідчі будуть екстраполювати положення даної норми, і заяви про злочини будуть перевірятися таким же чином.

На мою думку, вирішити дану проблему можливо шляхом уніфікації процедури початку досудового розслідування як для злочинів так і для проступків. Основним аргумент на користь даної пропозиції є неможливість

точної кваліфікації вчиненого діяння відразу після отримання вихідної інформації. Окрім цього, таким чином можливо підвищити ефективність органів досудового розслідування, оскільки в нинішньому законодавстві відсутній механізм перевірки заяв та повідомлень про вчинені злочини до внесення відомостей про них до ЄРДР.

Ще однією новелою є внесення змін до ст. 299 КПК, яка викладається у наступній редакції "Під час досудового розслідування кримінальних проступків як тимчасовий запобіжний захід застосовується затримання особи на підставах та в порядку, визначених цим Кодексом, а також такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання та особиста порука. Підозрюваному роз'яснюється його обов'язок з'явитися за першим викликом до дізнавача, прокурора або суду" [4].

Фактично такий же зміст містила і попередня редакція ст. 299 КПК, однак викликає певні запитання процесуальна форма застосування запобіжних заходів щодо проступків. Дотримання загального порядку застосування запобіжних потребує значних затрат часу, адже передбачає необхідність звернення до слідчого судді з клопотанням про застосування запобіжного заходу, погодженим прокурором. Процедура розгляду такого клопотання потребує як часу так і організаційних заходів, зокрема щодо явки до суду всіх осіб необхідних для розгляду клопотання. Оскільки запобіжні заходи застосовуються під час досудового розслідування лише щодо підозрюваних, а строк досудового розслідування щодо проступків становить 72 години з моменту повідомлення про підозру, процедура застосування запобіжних заходів потребує перегляду. На моє переконання в даному випадку можна зробити виключення, та передбачити положення відповідно до якого запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки застосовуються дізнавачем за погодженням із прокурором. Це можна обґрунтувати тим, що особисте зобов'язання та особиста порука є найбільш м'якими запобіжними заходами, а тому не

призводять до суттєвого обмеження прав людини. Окрім цього, особисто дізнавач забезпечує виконання запобіжних заходів та особисто несе відповідальність за виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків.

Ще одним нововведенням є розширення процесуальних джерел доказів. Законом передбачається доповнити КПК ст. 298¹, відповідно до якої до процесуальних джерел пропонується віднести пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото-і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото-і кінозйомки, відеозапису [4].

Однак виникає багато практичних питань, оскільки закон не передбачає норм, які б забезпечили реалізацію такої новації. Зокрема вимог до висновку спеціаліста, відповідальності спеціаліста, технічних характеристик технічних засобів фіксації. Крім цього, виникає питання як буде корелюватися дана норма із нововведеннями статті 214 КПК, особливості якої було розглянуто вище.

Висновок. Аналізуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що інститут кримінального проступку є актуальним для України, зважаючи на ступінь завантаженості органів досудового розслідування та суду та. Однак, враховуючи велику кількість неузгодженостей та суперечностей прийняття даного закону, зважаючи на існуючий сьогодні стан законодавства є неприпустимим, оскільки унеможливить його практичну реалізацію. На мою думку досить розумним є крок законодавця, яким він відтермінував час вступу в дію інституту кримінальних проступків до 1 липня 2020 року. Будемо сподіватися, що цей час буде ефективно використаний з метою створення платформи для швидкого та успішного запуску інституту кримінальних проступків.

Література

1. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (у редакції від 27.06.2019). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 20 квітня 2018 р. № 7279-д / Офіційний веб-портал Верховної ради України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=63928&pf35401=469718>.
5. Черней В. В. Запровадження інституту кримінальних проступків у контексті реформування системи досудового розслідування в Україні / В. В. Черней, С. С. Чернявський. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2019. – №3(112). – С. 7–13.
6. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63928
7. Удалова Л. Д. Процесуальна форма досудового розслідування кримінальних / Л. Д. Удалова, О. Ю. Хабло. 2019. URL:

[http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15489/1/АКТУАЛІ.%20ПИ
Т.%20%20ТЕОР.%20ТА%20ПРАКТ.%20ДОСУД.%20РОЗСЛІД.%20
КРИМІН.%20ПРОСТУП._p139-141.pdf](http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15489/1/АКТУАЛІ.%20ПИ
Т.%20%20ТЕОР.%20ТА%20ПРАКТ.%20ДОСУД.%20РОЗСЛІД.%20
КРИМІН.%20ПРОСТУП._p139-141.pdf)